

ՄԻՈՆ, ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

Ա. ՏԱՐԻ - ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1927, ՅՈՒՆԻՍ — ՕԳՈՍՏՈՍ

ԹԻԻ 7-8

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ԵԱՐԺՈՒՄ ՄԸ

Այս տարի (1927), Օգոստոս 3—21, Լոզանի մէջ տեղի պիտի ունենան Հաւաստի և Կարգի Համաեւարհային ժողովին նիստերը (*).

Այս ժողովը (World Conference on Faith and Order) Ամերիկեան քրիստոնէութեան կողմէ մտածուած և ծրագրուած շարժում մըն է, առաջնորդութեամբ Ամերիկայի եպիսկոպոսական եկեղեցւոյն: Իսկ շարժումին նպատակն է քրիստոնէական բոլոր եկեղեցիները, հին թէ նոր, և կրօնական կազմակերպութիւնները միացնել Հաւաստի (Faith) և Կարգի (Order) խնդիրներուն շուրջ: Բայց միացումը քսելով պէտք է հասկնալ, եկեղեցիներու գործաւանակաւ (organic) միութիւնը, ինչ որ անկարելի եղած է և է՝ այլ պարզապէս սիրոյ միութիւնը, զիրար մօտէն հասկընալով, իրապէս և ներքնապէս ճանչնալով զիրար և հաստատելով իրենց միջև գործակցական (co-operative) միութիւն մը: Թէև այս շարժումին վախճանական ձգտումն է որ մը իրագործել — եթէ հնար է — Մի հոս եւ մի հովիւ աւետարանական սկզբունքը:

Քրիստոնէական եկեղեցւոյն պատմութիւնը, ինչպէս նաև մեր փորձառութիւնները ցոյց կուտան թէ եկեղեցւոյն մէջ առաջ եկած բաժանումներ ունէ՞ն ու չափով, պատճառ եղած են որ Քրիստոնէութիւնը տկարանայ և պէտք եղածին պէս չձաւարի ընդհանուր մարդկութեան մէջ: Վասն զի քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ յառաջ եկած բաժանումներ, կամ յարանուանութիւններ, աշխատած են վարկաբեկել զիրար, իրարու ժողովուրդը որսալ, յիսորտալ իրարու վրայ, նոյն իսկ թշնամութիւններ և դաւաճանութիւններ ընել իրարու դէմ, և այս բոլորին հետեանքը եղած է ո՛չ միայն Յիսուս-Քրիստոսի եկեղեցւոյն ներքին տկարացումը, այլ նաև Աւետարանին նախատուիլը և քրիստոնէութեան վարկաբեկումը ուրիշ կրօններու հանդէպ:

Խորհող միտքերու և հաւատացեալ հոգիներու համար Քրիստոսի անձին ու Աւետարանին հասկցողութեան շուրջ յառաջ եկած այս բաժանումներ ու տարբերութիւններ ամէնէն դաշխակղելի ու ամէնէն ամօթալի իրողութիւններ են, և հետեւաբար անոնք ուղեցին վերջ տալ այդ վիճակին, և բռն ամէնէն յառաջ թէ բոլոր եկեղեցիներ ու յարանուանութիւններ զիրար պէտք է սիրեն ու յարգեն, եւ

(*) Հոս Հաւաստի և Կարգ կը նշանակէ, թէ Քրիստոսի եկեղեցին ի՞նչ բանի պիտի հաւատայ եւ ի՞նչ կերպով պիտի կառավարուի:

վերջ տան իրարու ժողովուրդը հրապուրելու և որսալու ողորմելի հոգեբանութեան։ Իւրաքանչիւր եկեղեցի թո՛ղ պահէ իր համոզումը, իր հաւատքը, իր ինքնուրոյնութիւնը, բայց միանգամայն թո՛ղ յարգէ միւս եկեղեցիներու համոզումը, հաւատքը և ինքնուրոյնութիւնը, որպէս զի եկեղեցիներ զօրանան ներքնապէս և կարող ըլլան ամէնքը միասին համագործակցաբար և իւրաքանչիւր իր սահմանին և կարողութեան մէջ, կռուիլ ընդդէմ անհաւատութեան, եւրոդէմ ոչ-քրիստոնեայ դրութիւններուն որք թշնամի են քրիստոնէութեան։

Այս ոգին, ոգին է 20րդ դարու քրիստոնէութեան, որ ստոյգ խաղաղութիւն բերած է եկեղեցիներու ներքին կեանքին, այնպէս որ այլևս «Իմ եկեղեցիս աղէկ է», «Քու եկեղեցին գէշ է» ի պէս հակաւետարանական և շահագիտական հաւաստումներ, զրեթէ դադրած են քրիստոնեայ եկեղեցիներու միջև։ Եւ Ամերիկայի մէջ երեսունէ աւելի յարանուանութիւններ դաշնակցած են իրարու հետ և յառաջ բերած են սիրոյ միութիւնը իրենց մէջ, և սկսած են զօրծել Քրիստոսի եկեղեցւոյն ներքին և արտաքին թշնամիներուն դէմ։

Պէտք է խստովանիլ որ այս շարժումը մեր ժամանակներուն կրօնական ամէնէն մեծ շարժումն է, և կարելի է ըսել նոյն ինքն Աւետարանին և Քրիստոնէութեան՝ մարդկօրէն ամէնէն հարազատ ու ամէնէն գեղեցիկ արտայայտութիւնն է։

Հին ժամանակներու մէջ, «տիեզերական» ըսուած ժողովներ՝ տեսակ մը հաւատաքննական ժողովներ էին, որոնց զէնքն էր նղովը և բանադրանք, իրենց սարօք, տարբեր կարծիքները և ըմբռնումները լռեցնելու համար։ Իսկ այս համայնարհային ժողովին նպատակն է չխօսիլ այդպիսի տարբերութիւններու վրայ, այլ ոչ-տարբերութիւնները միացնել և կեդրոնացնել՝ հոգեկան հզօր զօրութիւն մը արտադրելու նպատակով, իբրև ներքին ապացոյց Սիրոյ կրօնքին — Քրիստոնէութեան — գերազանցապէս աստուածայնութեան, որ կ'ապահովէ խաղաղութիւնը երկրի վրայ և հաճութիւնը մարդոց մէջ։

Պատմականօրէն դիտելի կէտ մըն է որ երբ Արևելքի վաղեմի, հին եկեղեցիները ամուր կառչած էին դաւանագիտական ուղղափառ չափանիշի մը, որուն հակառակ և որմէ խոտորոզ ունէ կարծիք և հայեացք վարկաբեկում և պատուհաս կը հրաւիրէր իր հեղինակներուն վրայ, այսօր Ամերիկայի և Եւրոպայի եկեղեցիներ — բացի հռոմէականէն — առանց չեչտելու ուղղափառ չափանիշը, կը յարգեն իրարմէ տարբեր և իրարու հակառակ կարծիքներն ու հայեացքները, և սիրոյ և միաբանութեան և համագործակցութեան մեթոտով կ'ուզեն հարթել գետինը, և եկեղեցիները այս կերպով իրարու սիրցնելէ և յարգել տալէ ետքն է որ կ'ուզեն Հաւասթի և Կարգի միութիւնը իրագործել օր մը։ Քրիստոնէական եկեղեցիներու հին և նոր կեանքին մէջ յառաջ եկած այս փոփոխութիւնը միաբերու, սքանչելի իրողութիւն մըն է։ մասնաւոր երբ գիտենք որ այս շարժումը կուգայ կը ծաւալի այն Ամերիկայէն, որ ամէնէն շատ չեքտաւորումներ ունի իր կրօնական և եկեղեցական կեանքին մէջ։ այն Ամերիկայէն որուն միսիօնարական ցանցերը լարուած են ծայրագոյն Արևելքէն մինչև մօտաւոր Արևելքին ամէնէն աննշան անկիւնները։ այն Ամերիկայէն որուն միսիօնարական սխալ գործունէութիւնը մօտաւոր Արևելքի քրիստո-

նէական հին եկեղեցիներուն մէջ, անդարձանելի չարիքներու պատճառ եղած է, և միւս կողմէն բարիքներ ալ սփռած է իր կրթական և մարդասիրական հաստատութիւններով :

Եւ Ամերիկեան եկեղեցիներ տեսան թէ անօգուտ և անպատիւ մրցանք մըն է իրարու դէմ կռուիլ : Իրենց պարտքն է կռուիլ ոչ թէ քրիստոնէական ըմբռնումներու տարբերութեանց դէմ, իրենց մէջ, այլ զօրաւոր ճակատ մը կազմել ու կռուիլ քրիստոնէութեան ներքին և արտաքին թշնամիներուն դէմ :

Սիրեցիկ զմիմեանս : Տէրունի պատգամին ընդարձակ և ճոխ մէկ գործադրութիւնն է որ կ'արտացոլայ Հաւատքի և Կարգի միութեան համաշխարհային շարժումին մէջ, և ասիկա ստուգիւ ցոյց կուտայ թէ Աւետարանը և Քրիստոնէութիւնը կրցած են թափանցել միտքերու և հոգիներու խորքն ու ալքը, և դատած են իրեն քարոզած սիրոյն և եղբայրութեան ամէնէն գործնական ու ամէնէն օգտակար մեկնութեան կերպը :

Հայաստանի եկեղեցին, շատ բնական է, անտարբեր չի կրնար մնալ այս շարժումին հանդէպ : Բայց դժբախտաբար, Հայ ժողովուրդը և իր եկեղեցին այս պահուս կ'անցնին տաղնապի այնպիսի շրջանէ մը, որուն նմանը անդի չէ ունեցած իր պատմութեան ունէ ժամանակամիջոցին : Վասն զի Խորհրդային Հայաստանի անձուկ սահմաններուն մէջ Հայութեան ընկերային բովանդակ կարգուսարքն ենթարկուած է Խորհրդային դրութեան խտտութիւններուն, նոյն իսկ Հայու լեզուն : Իսկ ասդին՝ իսպիւռու աշխարհի ցիրուցան եղած Հայութիւնը, թիւրք հալածանքներուն հետեանքով, ապրուստի պայքարին մէջ, հազիւ թէ միջոց և դիւրութիւն ունի, իր աչքերը վերցնելու և տեսնելու թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ քրիստոնէայ աշխարհի մէջ :

Բայց յուսով ենք որ Լօզանի մէջ գումարուելիք համաշխարհային ժողովը, իր վրայ պիտի հրաւիրէ ամէնէն սաստիկ նեղութիւններու ենթարկուած ժողովուրդներն իսկ, և զոնէ այս նեղութիւնները յարանուանական շահերով շահագործողներուն պիտի զգացնէ թէ ի զո՛ւր կը վատնէք ձեր եռանդը, ձեր գործունէութիւնը, ձեր քաջութիւնը, ձեր առաքելական ոգին, զոր — եթէ ունիք — կազմակերպեցէ՛ք, լարեցէ՛ք և ուղղեցէ՛ք դէպի անհաւատութիւնը, դէպի հեթանոսութիւնը, դէպի ոչ-քրիստոնէայ մարդերը աշխարհիս, և ոչ թէ դէպի ձեր համազդի և համարիւն եղբայրները : Եթէ Յիսուս-Քրիստոսին և անոր Աւետարանին ծառայելու քաջութիւնն ու նուիրումը ունիք, ձեր այս շնորհները տարէ՛ք ոչ-քրիստոնէաներուն, և դրամի ու հացի համար մի՛ վրդովէք ձեր ազգակիցներուն և ձեր հաւատակիցներուն խղճին խաղաղութիւնը և մի՛ պղտորէք անոնց մօրքին պարզութիւնը :

Լօզանի Համաշխարհային ժողովին դասը զոնէ այս պիտի ըլլայ Հայ ժողովուրդի յարանուանական զաւակներուն համար : Եթէ Լօզանի գիւնանագիտական ժողովէն խլէ մը չտեսաւ Հայ ժողովուրդը, զոնէ կրօնական Համաժողովէն սորվի նոր դաս մը, որ ներքնապէս պիտի բարեշրջէ իր յարանուանական ըմբռնումներն ու կեանքը :

Համաեխարհային ժողովին կազմը եւ նիւթերը

Լոյսանի Համաշխարհային ժողովին պիտի մասնակցին, այլեւայլ յարանուանութիւններէ, 86 եկեղեցիներ. այսինքն՝ Ամերիկայի եւ Եւրոպիոյ գրեթէ բոլոր բողոքական եւ ոչ-բողոքական եկեղեցիները, ինչպէս նաեւ Արևելեան եկեղեցիներ, եւ ժողովը պիտի ունենայ 500 է աւելի անդամներ:

Ուսումնասիրութեան եւ խորհրդակցութեան առարկայ ըլլալիք նիւթերը դասաւորուած են կանխաւ, եւ որոշուած է նաեւ թէ ո՞ր նիւթերը ո՞ր նիստերու մէջ նկատի պիտի առնուին:

Ա. Թը խումբի վերածուած են նիւթերը.

Ա. Կոչ Միութեան.

Բ. Եկեղեցւոյն Պատգամը Աշխարհին. — Աւետարանն է այն.

Դ. Եկեղեցւոյն Բնութիւնը.

Դ. Եկեղեցւոյն Ընդհանուր Դաւանութիւնը Հաւատքի մասին.

Ե. Եկեղեցւոյ Պաշտօնէութիւնը.

Զ. Խորհուրդներ.

Զ. Մէկ Քրիստոնէութիւն եւ եկեղեցիներու յարաբերութիւնները իրարու հետ.

Ը. Համաժողովին գործը շարունակելու համար կարգադրութիւններ:

Ա. Կոչ ուղղել բոլոր քրիստոնեայ ժողովուրդներու որ խորապէս զղջան եկեղեցիներու անմիաբանութեան համար, եւ ամէնէն մեծ ու աւելի վճռական ջանքեր ընեն դէպի Քրիստոնէութեան Միութիւնը:

Եկեղեցին պէտք է ցոլացնէ Աստուծոյ միութիւնը. իբրեւ արդիւնք Նոր կրտսակարանի ուսուցման, Ս. Հոգին է որ կը մղէ դէպի Միութիւն:

Այս միացեալ եկեղեցւոյն միջոցաւ է որ ոչ-քրիստոնեայ աշխարհը հաւատքի պիտի գայ եւ բոլոր մարդկային ընկերութիւնը պիտի մաքրագործուի եւ պիտի ներշնչուի, մանաւանդ սա մեր օրերուն իրարու հակառակ եւ ընդդիմամարտ ոյթերէն ու բռնութիւններէն:

Բ. Միացեալ եկեղեցւոյ կողմէն բոլոր մարդկութեան ուղղուելիք Կոչը նոյն ինքն Աւետարանն է, եւ ատոր ալ կեդրոնն է նոյն ինքն Յիսուս-Քրիստոս, որ իր անձով ու վարդապետութեամբ կը յայտնէ զԱստուած, մեր Հայրը, եւ մեր պարտքերն ու յոյսերը իբրեւ Աստուծոյ որդիներ եւ եղբայրներ Անոր գերդաստանին մէջ: Աւետարանն է որ կուտայ մեզայ թողութիւնը եւ յաւիտենական կեանքը Տէրն մեր Յիսուս-Քրիստոսի միջոցաւ:

Դ. Յիսուս Քրիստոսի հաւատացողներուն ընկերութիւնն է եկեղեցին, Աստուած է անոր շինողը — Յիսուս Քրիստոս ատոր գլուխը՝ եւ Սուրբ-Հոգին ալ կենսատուն: Եկեղեցին է այն ազդակը, որով Քրիստոս, Սուրբ Հոգւոյն միջոցաւ, մարդիկը հաւատքով կը միացնէ Աստուծոյ, եւ Աստուծոյ գերիշխանութեան:

թիւներ կը տարածէ անոնց կամքին վրայ, մասնակից կ'ընէ զանոնք իր սրբութեան և կը միացնէ զանոնք սիրոյ և ծառայութեան մէջ:

Եկեղեցիներուն միջև տիրող նշանակելի անհամաձայնութիւններ բնական են և յառաջ եկած են եկեղեցիի գաղափարին այլազան ըմբռնումէն, և ատենք կ'ազդեն թէ՛ եկեղեցւոյ տեսականին և թէ՛ քրիստոնեայ ընկերութեանց սովորութիւններուն: Կարելի՞ է հաշտեցնել իրարու հետ այս անհամաձայնութիւնները, կամ թէ կարելի՞ է դնել համաձայնութեան այնպիսի դետին մը, ուր կարող ըլլային եկեղեցիներ միասին գործել:

Գ. Միացեալ Քրիստոնէութեան մը համար անհրաժեշտ է Հաւատամք մը ունենալ, զոր օրինակ, Առաքելականին կամ Նիկիականին պէս:

Քանի որ Ս. Հոգին կ'ազդէ և կ'առաջնորդէ եկեղեցին բոլոր ճշմարտութիւններու մէջ, նոյն Ս. Հոգին թոյլ չի՞ տար որ եկեղեցին հաւատքի ճշմարտութիւնները յայտնէ ուրիշ ձևով ապագայ ժամանակի պահանջներուն համեմատ:

Ե. Եկեղեցիներու բաժանման մէջ գլխաւոր կէտերէն մէկը սա է որ մէկ եկեղեցի չի ճանչնար ուրիշ եկեղեցիի մը պաշտօնէութիւնը: Այս խնդիրը երկու կողմ ունի. նախ՝ պաշտօնէին դիրքն ու աստիճանը, յետոյ՝ իր պաշտօնին պարտաւորութիւնը դործադրելու կերպը, նկատի առնելով այս տարբերութիւնները կարելի՞ է ամէնէն հաւաստարապէս ճանչցուելիք պաշտօնէութիւն մը ստեղծել:

Զ. Եկեղեցւոյ մէջ խորհուրդներուն տալ հարկ եղած կարևորութիւնը, իրբն միջոց ճնորհաց: Այսինքն՝ եկեղեցւոյ մէջ խորհուրդին պարզ կատարումը բաւական չէ եթէ խորհուրդ ընդունողը անտարբեր է: Եկեղեցիներու միութեան տեսակետէն կարևոր կը համարուի որ խորհուրդները, մանաւանդ Մըկըրտութիւնն ու Հաղորդութիւնը, որ ուղղակի Քրիստոսէ հաստատուած են, տեսական պարտաւորութիւն մը պէտք է ըլլայ եկեղեցւոյ համար:

Է. Պօղոս Առաքեալի ըսածին պէս մարմնի մը միութիւնը չի նշանակեր միաձևութիւն, այլ պէսպիսութիւն. և եկեղեցին, որ է Քրիստոսի մարմինը, իր միութեան մէջ պիտի պահէ ու պիտի պաշտպանէ պէսպիսութիւնը:

Եկեղեցին ամէն ատեն Աւետարանը կը տանի կը քարոզէ բոլոր աշխարհ, և ասով հետզհետէ արժանի կ'ըլլայ իր վաղեմի Կաթողիկէ (ընդհանրական) կոչումին, հաւատարիմ մնալով Աւետարանին, զոր ստացաւ Յիսուս Քրիստոսէն՝ Առաքեալներու միջոցաւ:

Արդեօք կարելի՞ է վերահաստատել առաքելական դարու եկեղեցիներուն վիճակը, այսինքն երբ ամէն մէկ տեղական եկեղեցի մասը կը կազմէր Մի եկեղեցւոյն:

Առանձին խմբակցութիւն կազմող եկեղեցիներ, կրնան Միացեալ եկեղեցւոյ շրջանակին մէջ մնալ, տալով իրենց տուրքը (Gifts), եկեղեցւոյ ամբողջ մարմնին համար:

Առաջարկներ եղած են նաև բովանդակ քրիստոնէութեան համար կեդրոնական իշխանութիւն մը հաստատելու. բայց համաժողովը, զնահատելով հան-

դերձ ատոր կարևորութիւնը, խորհուրդ չէ տուած համաժողովի նկատողութեան յանձնել զանոնք առ այժմ:

Այս տեղեկութիւններ ցոյց կուտան թէ Լօղանի Համալսարհայինը շատ փափուկ խնդիրներ ունի իր սեղանին վրայ: Ազօթքով, մասնաւոր պաշտամունքներով և խնամուած ու ընտրուած ճառախօսութիւններով պիտի խօսին ու պիտի խորհրդակցին այս բոլոր նիւթերու վրայ:

Լօղանի Մայր եկեղեցին և Համալսարանը տրամադրուած են պաշտամունքի և նիստերու համար: Հրապարակային ժողովներ ալ պիտի սարքուին, և այլադան երկիրներու և լեզուներու քրիստոնեայ ներկայացուցիչներ պիտի աշխատին զիրար հասկընալու:

Համալսարհային ժողովին պաշտօնական լեզուները պիտի ըլլան Բուսնէ, Բել, Գերմաներէն և Անգլիերէն:

Ձեռք դիտեր թէ Հայց. եկեղեցին ինչ կերպով պիտի մասնակցի այս ժողովին:

Երուսաղէմի Ամեն. Պատրիարքը, Դուբան եղիչ Սրբաշան, ի պաւսօնէ (Ex officio) անդամ նշանակուած է Համալսարհային ժողովին՝ Արևելեան եկեղեցւոյ միւս պատրիարքներու հետ, թափուր տեղ մըն ալ նշանակուած է անդամացուցակի մէջ, և ասկէ զատ երեք անգամ վերապահուած է պաշտօնապէս նշանակուելիք երեք Հայ ներկայացուցիչներու համար (*):

ՏՕՆԱԿԱՆ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Յուլիս և Օգոստոս ամիսներուն մէջ Հայաստանեայց եկեղեցին կը կատարէ երկու մեծ տօնախմբութիւններ, որոնք խորունկ նշանակութիւն մը ունին Հայոց կրօնական և ազգային կեանքին համար:

Ասոնց առաջինն է Վարդավառ կամ Պայծառակերպութիւն (Ն. Տ. Յուլիս 24, Կիր.), իսկ երկրորդը՝ Աստուածածին (Ն. Տ. Օգոստ. 14 Կիր.):

Ա.

Վարդավառ . . .

Հայ լեզուին այն բառերէն է, որ ազ-

գային պատմութեան ամբողջ մէկ գրուած կը խտացնէ իր մէջ: Հայու հերմանս կրօնքէն յիշատակ մըն է այն, որ չէ ջրնջուած աւանդութիւն բոլորած կենդանի պատմութեան էջերէն, և ընդհակառակն ընդելուզուելով Աւետարանի պատմութեան ամէնէն սքանչելիներէն մէկուն վրայ, աւելի ևս զեղեցկացած ու բանաստեղծացած է. վասն զի Վարդավառ ո՛չ միայն կը փոխադրէ մեր միտքը Հայ պատմութեան վաղեմի փայլուն շրջաններուն, երբ Հայաստանի վարչական և զինուորական ոյժերը ի հանդէս կուգային իրենց պերճանքին բոլոր մեծ վայելչութիւններով՝ Բագրեանդի աշխարհաժողովին մէջ, ուր Հայոց «թագաւորն իր այրաբատեան չորս բիւր զընդունի, նախարարք ութ բիւր զուժարտակօք, 600 զաւառատեարք և 400 զահալ իշխանք, բազմութիւն կրօնական

(*) Նիւ Եորքի մէջ տեղի ունեցած Գործառնութեանց Յանձնաժողովին (Business Committee) Մարտ 18ի հաղորդագրութիւնէն կ'իմանանք որ Եւրոպոյ կաթողիկոսական պատուիրակը, Գրո. Եպս. Պալաւան, Համալսարհային ժողովի Գործադիր Յանձնաժողովին (Continuation Committee) անդամ նշանակուած է Վեր. Նազարեանի տեղ: